

Den nya fattigdomen

Den nya fattigdomen

MARIA RANKKA

© Författaren och AB Timbro 1998
Omslag: Formgivningsverket
Sättning och tryck: Graphic Systems, Göteborg 1998
ISBN: 91-7566-371-6
ISSN: 1402-9391

Innehåll

Den nya fattigdomen	7
En vanlig familj	11
”Arbete lönar sig inte längre”	15
Allt mindre marginaler	19
Ur hand i mun	23
Svårt att planera	27
Att få det bättre	29
Det svenska skattesystemet	33
Skattehöjningarna	37
Fattigdomsfällan	41

Den nya fattigdomen

Att leva är inte nog. Solsken, frihet och en liten blomma måste man ha.

H C ANDERSEN

VÄNSTERPARTIETS LEDARE GUDRUN SCHYMAN började sin karriär som socialarbetare. För att hinna ta hand om sina barn arbetade hon deltid – 75 procent – en period när barnen var små. I en intervju berättar Schyman att hon under denna tid levde under existensminimum och egentligen var berättigad till socialbidrag, men att hon aldrig sökte det.¹

Förra våren publicerade Socialstyrelsen en omfattande social rapport – *Social rapport 1997* (SOS 1997:14) – som till stor del handlar om människors levnadsvillkor och ekonomiska situation. Rapporten är tänkvärd. Den visar bland annat att den grupp som Gudrun Schyman tillhörde som deltidsarbetande socialsekreterare – människor som är berättigade till socialbidrag, men ändå inte söker det – har ökat under nittioalet. 1994 befann sig nästan vart tionde hushåll i en sådan situation. Med tanke på de skattehöjningar och bidragsminskningar som har genomförts sedan dess lär andelen vara ännu större i dag.

---

¹ *Expressen* 950717.

DEN NYA FATTIGDOMEN

Trots att *Social rapport 1997* behandlar fattigdom och låga inkomster diskuteras över huvud taget inte skatternas och skattesystemets konsekvenser för människor med små ekonomiska resurser. I den 230 sidor långa rapporten förekommer inte en enda uppgift om hur mycket en svensk låginkomsttagare betalar i skatt varje år och hur detta har förändrats över tiden. Skälet är sannolikt att det inte finns någon tradition att diskutera skatter i ett socialt perspektiv. Man tycks ta för givet att höga skatter bara är ett problem för höginkomsttagare.

Ändå är den enskilt största utgiften för de flesta hushåll varken bostad, mat eller kläder. Den största utgiftsposten är – oavsett om hushållets inkomster är låga, medelstora eller höga – skatten. För ett hushåll med låga eller normala inkomster går två av tre intjänade kronor till att betala skatter av olika slag.

Det är en myt att det bara skulle vara de rika och välbeställda som drabbas av höga skatter. Det går nämligen inte att upprätthålla högskattesamhället utan att beskatta människor med vanliga inkomster hårt. Dels för att det är i de breda inkomstskikten som pengarna finns. Dels för att man i en öppen och fri ekonomi tvingas ta ut skatt huvudsakligen av dem som inte är så lätttrörliga och därmed inte kan undvika att betala.

Sverige är ett av de länder i världen som beskattar människor med låga inkomster allra hårdast. Faktum är att den genomsnittliga socialbidragstagaren betalar mer i skatt än vad han eller hon får i bidrag.² Inte minst de senaste årens skattehöjningar har slagit hårt mot låg- och normalinkomsttagare. Allt fler, framför allt barnfamiljer, har trots två inkomster svårt att klara de löpande utgifterna. Allt färre kan bygga upp en buffert genom att spara. Skatterna bidrar på så sätt till att skapa social otrygghet. Vi har fått en ny sorts fattigdom.

---

² Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 1995:4.

– Dagens fattigdom ser ju heller inte ut som för hundra år sedan. De fattiga behöver inte svälta och har hittills kunnat gömma sig bakom materiellt propra fasader. Men bilden håller på att förändras, den välhållna ytan börjar krackelera. Snart kan vi komma att skymta den nygamla fattigdomens tandlösa mun bakom pelargoner och spetsgardiner. Hyran kanske man ännu har råd med, men inte tandläkarbesök, säger socialforskaren Tapio Salonen.³

Det finns anledning att tala om systemfel när människor i ett av världens rikaste länder många gånger inte kan känna tryggheten i att kunna planera sin egen ekonomi. När känsligheten för politiska beslut är så stor att en höjning eller sänkning av barnbidraget kan betyda skillnaden mellan överskott eller underskott i den egna ekonomin. När det knappast spelar någon roll rent ekonomiskt om man jobbar eller inte.

För en tid sedan träffade jag en ledande företrädare för facket som trodde att hushållens små ekonomiska marginaler var en förklaring till att facket i dag tappar medlemmar. Hon menade att den där hundralappen som man måste betala i medlemsavgift varje månad är så värdefull för många med låga inkomster att de väljer att bara vara med i a-kassan.

Men inte nog med att marginalerna är små eller näst intill obefintliga – för många låg- och normalinkomsthushåll lönar det sig inte heller att arbeta extra eller anstränga sig lite mer för att höja sin inkomst. Större delen av låg- och normalinkomstagarnas inkomstökningar försvinner genom att skatten blir högre och bidrag och subventioner mindre.

Det svenska skattetrycket har nått en nivå där alla som över huvud taget uppbär en inkomst måste betala en mycket stor del av denna i skatt. Därmed urholkar skatterna människors per-

³ "Fattigdom bakom strukna gardiner", *Lunds Universitet Meddelar* nr II, 1996.

DEN NYA FATTIGDOMEN

sonliga välfärd. I kombination med vissa bidragssystem och subventioner blir effekten att många har svårt att förbättra sin situation genom eget arbete. Det svenska välfärdssystemet har utvecklats till en fattigdomsfälla.

En vanlig familj

Skall man köpa en ny kavaj får man hålla igen på maten en annan vecka.

TVÅBARNSFAR SOM TJÄNAR 25 000 KRONOR I MÅNADEN

JAG VET INTE riktigt hur gammal han är, men uppskattningsvis några och trettio. Han jobbar med datasupport på en av de stora bankerna, och hans fru jobbar 80 procent på ett föräldra-kooperativt dagis för handikappade barn. De bor i radhus i en av Stockholms förorter och de har två barn som är tre och fem år gamla.

– Jag tjänar inte dåligt, 25 000 kronor ungefär, och min fru tjänar 11 000 kronor i månaden när hon jobbar deltid. Men pengarna räcker ändå inte till, konstaterar han.

Familjens barn är på dagis 30 timmar i veckan, vilket kostar 2 300 kronor i månaden.

– Vi försöker hålla dagisavgiften nere. Det skulle inte löna sig för oss om min fru började arbeta heltid. Vi har räknat på det och hennes heltidslön skulle vara 14 300 kronor, men vi skulle ändå bara få 600–700 kronor mer per månad.

Jag frågar om han tror att det är vanligt att man kalkylerar för att se om mer arbete lönar sig. Han verkar vara övertygad om att så är fallet.

DEN NYA FATTIGDOMEN

– Vi har många vänner som har barn, och i flera fall jobbar kvinnan deltid just för att hålla dagisavgiften nere.

– Systemet uppmuntrar ju inte till att man anstränger sig mer på jobbet direkt, om du förstår vad jag menar?

Vårt samtal glider in på marginaler.

– Nej, höginkomsttagare det känner man sig inte som, säger han och skrattar.

– Det är fortfarande noll kvar i slutet av månaden, svarar han på en fråga om hur de sensate årens politik har påverkat den egna ekonomin.

– Jag har haft tusen, till och med två tusen, kronor i löneförhöjning något år, men vad tjänar det till när det mesta försvinner i skatt och på annat sätt. Löneförhöjningarna märks inte.

– Systemet är rätt knäppt. Barnbidraget justeras hit och dit. Ta bort bidragen och sänk skatten, föreslår han. Om man ändå skall ha barnbidrag så borde man behovspröva. Dagens barnbidrag är bara rundgång. Staten tar med ena handen och ger tillbaks lite med den andra. Jag tror att folk är ganska trötta på den här politiken.

Han tycker att det norska systemet verkar rimligt. Där har man två skatteklasser som tar hänsyn till försörjningsbördan. Konsekvensen blir att barnfamiljer betalar mindre i skatt.

– Bara fastighetsskatten på vårt radhus är 900-1 000 kronor per månad, säger han och påpekar samtidigt att det är dyrare att bo i Stockholm än i övriga landet. På sätt och vis är det också dyrare att jobba eftersom man får en hel del extra omkostnader – det blir dyrare med sådana saker som kläder, bil och lunch.

– Skall man köpa en ny kavaj får man hålla igen på maten en annan vecka. Det är aldrig några pengar kvar, och ändå har vi det hyfsat bra. Vi har hus och bil, men det måste vi ha.

När jag talar om att Institutet för privatekonomi har räknat ut att en familj med två barn behöver spara 2 700 kronor per månad för att klara grundläggande utgifter för bland annat inkomstbortfall på grund av en veckas sjukdom per familjemedlem och år samt bil, skrattar han bara och säger:

– Spara?

Plötsligt frågar han mig om det som han har berättat bara är en bekräftelse på vad jag redan vet eller tror. Och jag medger att det nog dessvärre är så.

Intervjufamiljen vs socialbidragsfamiljen

Han	25 000 kr/mån
Hon	11 000 kr/mån
Barnbidrag	1 280 kr/mån
Skatt	-13 500 kr/mån
Disp.ink.	23 780 kr/mån
Soc.bid	17 000 kr/mån
Differens	6 780 kr/mån
per dag	225 kr/dag

Socialbidragsnormen uppgår till cirka 17 000 kronor per månad för en tvåbarnsfamilj.⁴ Det betyder att den arbetande familjen i det här fallet inte ens har 60 kronor mer per familjemedlem och dag än socialbidragsfamiljen. Det är som sagt också dyrare att arbeta än att vara hemma. För att ha råd med bil, en veckas sjukdom per person och år samt lite grundläggande spa-

⁴ Statistiska Centralbyrån

DEN NYA FATTIGDOMEN

rande, måste familjen sätta undan cirka 2 700 kronor per månad. Detta krymper utrymmet per person och dag i jämförelse med socialbidragsfamiljen till knappt 35 kronor. Intervjufamiljen är på inget sätt unik eller ovanlig, utan befinner sig på ungefär samma ekonomiska nivå som den genomsnittliga tvåbarnsfamiljen i Sverige.

”Arbete lönar sig inte längre”

Det kom ett brev från en fyrobarnsmamma i Linköpingstrakten. Hon skrev: ”Egentligen borde man låta bli att kämpa som man gör och strunta i allt och bara leva på socialbidrag. Då skulle vi få det lugnare, mysigare, inte så stressigt och arbetsamt, och på köpet skulle vi få en bättre ekonomi.” Hon fortsatte: ”Är det inte dags att vi protesterar? Mot punktskatter, egenavgifter, fastighetsskatt, moms och alla andra avgifter som urholkar vår ekonomi. Det är inte klokt att heltidsarbetande familjer inte får ekonomin att gå ihop.”

CATHARINA ANDRÉN PÅ DN-DEBATT 970703

– ARBETE LÖNAR SIG inte längre. Barnfamiljer med två arbetande föräldrar har i dag bara marginellt mer pengar än familjer som lever på socialbidrag, säger Catharina Andrén, chef för Institutet för privatekonomi på Sparbanken, när vi träffas en gråmulen dag på hennes kontor.

– Bidragsfamiljen kan dessutom få extra tilldelning för merkostnader, vilket den arbetande familjen inte kan, konstaterar hon.

Catharina Andrén tror i och för sig inte att konsekvensen blir att arbetande barnfamiljer övergår till att leva på socialbidrag. Problemet är snarare den känsla av hopplöshet som breder ut sig. Att arbete inte lönar sig. Den verkliga faran ser hon i ungdomars socialbidragsberoende. Att unga människors spärar för att vända sig till de sociala myndigheterna verkar ha försvunnit i stor utsträckning.

– Det är en fara för landet, säger hon.

Större delen av vårt samtal handlar dock om den ekonomiska situationen för vanliga människor och vanliga familjer i dag.

DEN NYA FATTIGDOMEN

Sedan 1993 har en tvåbarnsfamilj förlorat cirka 1 400 kronor i köpkraft per månad. Catharina Andrén tror att smärtgränsen är nådd.

– Det är maximum vad man orkar med.

Catharina Andrén menar att de senaste årens skattehöjningar har påverkat vanliga familjers ekonomi mer än de senaste årens bidragsminskningar. Den bedömningen gör även regeringen. I budgetpropositionen för 1998 skriver man:

”Medelinkomsttagarna har träffats relativt sett hårdast. År 1991 betalade man i genomsnitt ungefär 38 000 kronor netto mot ca 68 000 kronor 1997. Detta beror främst på de höjda skatterna. De arbetslösa som grupp har också fått ett minskat nettobelopp, minskningen är 9 000 kronor, vilket till största delen beror på ökade skatter. Låginkomsttagarna fick 1991 mer sociala transfereringar än vad de betalade i skatter. Detta förhållande har ändrats 1997 så att deras netto är negativt. Låginkomsttagarna erhöll i genomsnitt netto ca 4 400 kronor år 1991, men 1997 får de i stället betala ca 9 500 kronor.”

Budgetpropositionen visar också att de enda grupper som får mer i bidrag än de betalar i skatt är studerande, arbetslösa och pensionärer. Alla som arbetar, inklusive lågavlönade och deltidsarbetande som grupp, betalar alltså mer i skatt än de får i bidrag.

Familjen Svensson

Familjen Svensson är en vanlig LO-familj med två barn. Den består av en man som är metallarbetare och tjänar cirka 16 000 kronor i månaden och en kvinna som arbetar 75 procent inom den kommunala sektorn. Hennes månadsinkomst är 10 200 kronor. Familjen bor i villa med taxeringsvärdet 500 000 kronor i en medelstor kommun.

Familjen Svenssons sammanlagda skatt (kr/mån)

Arbetsgivarens kostnad	34 870
Arbetsgivaravgift	- 8 670
Lön på lönebeskedet	26 200
Inkomstskatt och egenavgifter	- 8 760
Nettolön	17 440
Fastighetsskatt	- 710
Moms och andra varuskatter	- 4 050
Återstår efter skatt	12 680
Totala skattekostnader	22 190
Skatternas andel av inkomsten	64%

Två tredjedelar av familjen Svenssons inkomst går i skatt. Det betyder att alla pengar som familjen tjänar till och med början av augusti månad går åt till att betala skatten. Jämfört med socialbidragsnormen har familjen en viss marginal varje månad, men den är inte stor. 1995 hade 120 000 arbetarhushåll

DEN NYA FATTIGDOMEN

inkomster under socialbidragsnormen. Om fattigdom i stället definieras som att tjäna mindre än socialbidragsnormen, men att ändå ha bil stiger siffran till 335 000 hushåll. Motsvarande siffra 1989 var 265 000 hushåll.⁵

---

⁵ LO.

Allt mindre marginaler

En tvåbarnsfamilj med genomsnittliga inkomster i hyreslägenhet hade 1992 drygt 1 600 kronor över varje månad sedan de betalt hyra, mat, kläder, dagis, månadskort och fackavgift. I år har familjen bara 80 kronor kvar.

TT DEN 9 SEPTEMBER 1997

ENLIGT SOCIALSTYRELSENS *Social rapport 1997* har en av tre svenskar inkomster som efter skatt inte motsvarar mer än max 125 procent av socialbidragsnormen. Men som framgick av intervjun inledningsvis upplever även hushåll med högre inkomster än så att de knappast har några marginaler. Deras kostnader för sådant som bostad och bil är kanske något högre, men problemet är ändå detsamma. När månaden är slut är också lönen det.

För att en familj där båda förvärvsarbetare skall ha en "dräglig" standard brukar man säga att den disponibla inkomsten bör ligga på omkring 150 procent av socialbidragsnivån. För en barnfamilj som behöver bil för att hämta och lämna barnen på dagis och själva ta sig till jobbet ligger miniminivån egentligen 30 procent högre än socialbidragsnormen. Med andra ord har alla bilburna barnfamiljer som har inkomster under 130 procent av socialbidragsnormen en ekonomisk standard som är lägre än socialbidragsnivån.

DEN NYA FATTIGDOMEN

Social rapport 1997 visar att cirka 10 procent av befolkningen 1994 hade inkomster som visserligen låg över, men ändå i närheten av, fattigdomsstrecket, det vill säga socialbidragsnivån. Nästan en femtedel av den vuxna befolkningen uppgav att de hade svårt att klara de löpande utgifterna för hyra, mat och övriga räkningar.

I höstas presenterade SCB sin stora välfärdsrapport, *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv*. Av den framgår att fler är vart fjärde barn lever i en familj som under det senaste året har haft svårigheter att klara sina löpande utgifter. Så här skriver en mamma i en insändare i *Expressen*⁶:

”Att vara medborgare i ett av världens rikaste länder borde innebära att mina barn aldrig skulle behöva gå hungriga eller dåligt klädda. Att skylla människors brist på livets nödortf på bristande hushållning håller inte längre. Vi är framme vid 1998 och kylan tränger allt längre in i våra hem. Året ska bli barnfamiljernas vinstår. Ja, kanske för flertalet men absolut inte för oss som lever på marginalen. Barnbidraget höjs med 150 kronor och gränsen för existensminimum sänks med 900 kronor. [- - -] Är det bra för samhällsmedborgarna att en viss grupp hårt arbetande (inte arbetslösa) människor tvingas leva på existensminimum livet ut. Är detta ett sätt att hålla dessa på plats?”

Barnfamiljerna är som grupp de som har svårast att leva på sin lön. Marginalerna är i många fall inte bara små – de existerar inte. Och trenden har blivit allt tydligare de senaste åren. Under nittioåret har småbarnsföräldrars tillgång till bil minskat. Tillgången var till och med sämre 1995 än vad den var 1985.⁷ Tittar man även på andra grupper så har samtliga utom äldre barnlösa och pensionärer sämre tillgång till bil i dag jämfört med för tio år sedan.

⁶ *Expressen* 980114.

⁷ SCB.

Att ett flertal av dessa uppgifter är från 1994 gör att det finns anledning att tro att situationen ser värre ut i dag, eftersom effekterna av de skatthöjningar och bidragsminskningar som har genomförts från 1995 och framåt inte finns med. I budgetpropositionen för 1998 skriver regeringen så här:

”Trots höjda reallöner beräknas medelinkomsttagarnas reala disponibla inkomster ha minskat från ca 168 000 kronor till 159 000 kronor i 1997 års priser, d v s med ca 6 % 91-97. För höginkomsttagare har den disponibla inkomsten minskat från 289 000 kronor till 278 000 kronor (7 procent). Låginkomsttagarnas disponibla inkomster har minskat mindre, med ca 2 procent.”

Många barnfamiljer har svårt att få ekonomin att gå ihop, och en del hushåll visar underskott. I verkligheten betyder det att de måste minska utgifterna under den nivå som anses vara skälig levnadsstandard.⁸ En barnfamilj som har inkomster på 17 000 respektive 12 000 kronor och en hyra på 5 900 kronor (räknat i 97 års priser) hade varje månad 1992 en reserv till sparande, läkarvård, semester med mera på uppemot 2 000 kronor. Det överskottet var borta 1995, och familjen har inte fått någon förbättring sedan dess.⁹ Det är framför allt de politiska beslut som fattats under perioden som har lett till att familjen inte längre har några marginaler. Skatthöjningarna och bidragsminskningarna har betytt skillnaden mellan plus och minus.

– Många barnfamiljer tappade hela den reserv som de haft att leva på varje månad under krisåren, säger Pia Nilsson på Posten Privatekonomi i en TT-intervju. Hon konstaterar också att det för de allra flesta är långt kvar till den nivå som man hade 1992.¹⁰

⁸ Ibid.

⁹ *SvD* 970209.

¹⁰ *TT* 970909.

DEN NYA FATTIGDOMEN

En lärare som jag har talat med berättar att en stor skillnad i dag jämfört med för några år sedan är att eleverna oftare säger att de inte har någon dagstidning hemma.

Vi märker också att det är ett alltmer begränsat antal familjer som åker på semesterresor av något mer omfattande slag, säger hon. De som trots allt åker på semester ber oftast om lov i skolan, för man måste välja de veckor som är allra billigast. Det gäller både för vintersemester och resor söder ut.

Ur hand i mun

Vi står för höga skatter. Men det är det som har gjort Sverige unikt.

INGVAR CARLSSON

NÄR GÖRAN PERSSON hade presenterat sin bok, *Den som är satt i skuld är inte fri*, hade statsvetaren Stig-Björn Ljunggren en tänkvärd kommentar i PI:s Godmorgon världen. Med en sådan titel måste Göran Persson tycka att frihet är något eftersträvänt, konstaterade Ljunggren. Men vad menar Persson egentligen med begreppet frihet?

Enligt Ljunggren talar Persson om frihet bara på ett enda ställe i boken, och då är det i samband med att hans familj fick råd att köpa en bil. Bilen gav familjen Persson frihet att åka till västkusten på semester. Visserligen bara för att konstatera att det var bättre hemma i Vingåker, men ändå. Att kunna lasta in familjen och resa iväg, det är frihet.

Undras, frågade Stig-Björn Ljunggren, när svenska barnfamiljer åter kommer att kunna åtnjuta den frihet barnfamiljerna hade på 1950-talet, då de hade råd att köpa en ny bil?

Av SCB:s välfärdsrapport framgår att levnadsstandarden har stagnerat eller minskat i vissa avseenden under 90-talet. Detta

DEN NYA FATTIGDOMEN

rör till exempel andelen med bil, fritidsbåt och daglig tidning. Dessutom har andelen trångbodda ökat. I samma rapport konstaterar man att det allmänna välbefinnandet har försämrats under 1990-talet. Något som bland annat tar sig uttryck i sömnbesvär, trötthet, ångslan, oro och ångest.

Socialstyrelsen tycker att det finns anledning att oroa sig för familjer med låga inkomster, särskilt barnfamiljer. I en undersökning av barnomsorgsavgifterna i landet konstaterar man att "flera ensamstående typfamiljer med låga inkomster har inte pengar kvar till det nödvändigaste när barnomsorgsavgiften är betald. Familjerna får i det stora flertalet kommuner ett underskott och uppnår inte en skälig levnadsnivå."¹¹

Det är inte bara låginkomsttagare som har svårt att få ekonomin att gå runt.

Att fler än var femte svensk inte på en vecka kan skaffa fram 14 000 kronor till en oförutsedd utgift är ännu ett talande exempel på hur små de ekonomiska marginalerna är.

Den genomsnittliga disponibla inkomsten för en tvåbarnsfamilj i Stockholms län, som toppar inkomstlistan, var 1995¹² cirka 27 000 kronor per månad enligt SCB. Det är omkring 10 000 kronor mer per månad än socialbidragsnivån. Det kan tyckas mycket, men samtidigt har den arbetande familjen betydligt högre omkostnader än en familj som inte arbetar. Det handlar om allt ifrån utgifter för att äta lunch ute och vara borta från jobbet på grund av sjukdom till att ha bil och köpa arbetskläder. Dessutom har sannolikt den arbetande familjen i det här fallet högre boendekostnader, vilket i och för sig är själv-

---

¹¹ Socialstyrelsen

¹² Enligt regeringens uppgifter i budgetpropositionen har de disponibla inkomsterna endast förändrats marginellt sedan 1995. Nivå 1996 i löpande priser 935,7 mdr kronor. Förändring 1995 -0,4 %, 1996 -0,1 % och 1997 0,0 %.

valt, men som ändå minskar skillnaden i konsumtionsutrymme mellan bidragsfamiljen och den arbetande familjen.

De disponibla inkomsterna i Stockholms län är avsevärt mycket högre än i övriga landet. Marginalen jämfört med socialbidragsnivån i riket som helhet ligger strax under 7 000 kronor per månad. I 20 av landets 24 län är de disponibla inkomsterna dock lägre än så.

Också i ett internationellt perspektiv är den svenska situationen extrem. I en rapport – *Barnfamiljernas skattebörda* – har SAF jämfört vanliga barnfamiljers ekonomiska situation i 21 OECD-länder. Man har undersökt vilken köpkraft en tvåbarnsfamilj med normala inkomster i de olika länderna har i förhållande till den svenska socialbidragsnivån. I exemplet jobbar han heltid och hon halvtid. Tillsammans tjänar de motsvarande en och en halv industriarbetarlön. I de länder där familjen får barnbidrag har detta räknats in.

I Sverige hamnar den här familjen på en levnadsnivå strax över socialbidragsnivån, förutsatt att den inte har någon bil. Har familjen bil kommer den inte ens upp i skälig levnadsstandard. I 15 av de 21 OECD-länder som ingår i studien kan en tvåbarnsfamilj klara sig på en och en halv industriarbetarlön även om de har bil. Endast i tre länder – Portugal, Grekland och Spanien – har en vanlig barnfamilj lägre köpkraft än i Sverige. Trots att en svensk industriarbetare tjänar relativt bra, hamnar vi långt ner på listan över levnadsstandard. Med andra ord får den som anställer en svensk industriarbetare betala mycket mer än i många andra länder, trots att industriarbetaren själv har en levnadsstandard som är lägre än i de flesta andra länder.

Hushållens små marginaler gör att få har möjlighet att spara. Alla pengar behövs för att ekonomin skall gå runt. En undersökning som Pia Nilsson på Posten Privatekonomi har gjort

DEN NYA FATTIGDOMEN

visar att en av tre vuxna – 32 procent – inte sparar alls. 1991 var motsvarande siffra 20 procent. Det låga sparandet är en naturlig konsekvens av de höga skatterna och de små marginalerna. Det är ju bara de pengar som är kvar efter skatt och nödvändiga utgifter som går att spara. Finns det inga sådana pengar, går det heller inte att spara.

Att inte ha någon som helst buffert i form av egna besparingar ökar såväl beroendet av politiska beslut som känsligheten för oförutsedda utgifter. Bristen på marginaler bidrar till att skapa otrygghet, eftersom skyddet för det oförutsedda blir minnalt. Men inte bara det. I den skäliga levnadsnivå som jämförelserna bygger på ingår inte sådant som vård av sjukt barn, tandläkarräkningar eller glasögonköp. Än mindre ingår semester – 1995 var det fler än en halv miljon LO-medlemmar som inte hade råd att åka någonstans på semestern.

Människor som arbetar och sliter har inte många kronor kvar när det nödvändigaste är betalt. Därför var det kanske inte så konstigt att Anne Wibble hånades när hon sa att alla borde ha en årslön på banken. Reaktionen var naturlig i ett land där befolkningen lever ur hand i mun, av den enda anledningen att det inte finns några pengar kvar när månaden är slut. Många människor har – trots att de arbetar – ett så begränsat ekonomiskt utrymme att de inte ens har råd att köpa nya jackor till barnen.

Svårt att planera

Det värsta är att spelreglerna för privatekonomi ändras hela tiden, och det går inte att planera för mer än ett halvår framåt.

BARNFAMILJ I SVENSKA DAGBLADET DEN 14 JANUARI 1996

– DET GÖR ATT det blir svårt för hushållen att planera sin ekonomi långsiktigt, när spelreglerna ändras varje halvår, säger Viveka Hirdman-Ryrberg, privatekonom på S-E-Banken, i en TT-intervju den 9 september 1997.

– För första gången sedan 1991 läggs förslag i budgeten som påverkar hushållens ekonomi på ett positivt sätt, säger hon.¹³ De senaste åren har hushållen vant sig vid åtstramningar i form av höjda skatter och/eller sänkta bidrag. Men propositionen visar än en gång på svårigheterna för hushållen att planera ekonomi långsiktigt, då spelreglerna ändras gång på gång.

Kombinationen av höga skatter, många bidrag och små marginaler leder till ett stort beroende av politiska beslut. De avgörande familjeekonomiska besluten fattas inte längre vid köksbordet; vanliga människor är i dag mer beroende av kortsiktiga beslut som fattas av tillfälliga politiska majoriteter i riksdag och kommunfullmäktige. Under nittiotalet har fler än 100 förändringar genomförts bara av skattesystemet¹⁴ och bidragssystemen har ändrats fram och tillbaka åtskilliga gånger.

¹³ SvD 970209.

¹⁴ SvD 970209.

DEN NYA FATTIGDOMEN

På lång sikt finns det ingen som tjänar på ett sådant system, utom möjligtvis kvällstidningarna som kan sälja lösnummer med rubriker som "Är du en vinnare eller förlorare?" och "Så blir din ekonomi". För vuxna, arbetande människor är det förnedrande att läsa i tidningen hur den privata ekonomin kommer att gestalta sig. Det vittnar dessutom om att det inte spelar någon roll vad man själv gör – det är ju ändå någon annan som avgör hur det blir. Så bidrar högskattesamhället och bidragskonomin till att reducera de egna insatsernas betydelse för hur man har det. Hushållskonomin har blivit en del av den offentliga ekonomin.

I debatten om det goda företagsklimatet återkommer ofta argumentet "stabila spelregler". Var och en inser att företag och institutioner behöver förutsebarhet för att kunna växa och utvecklas. Vad är det som säger att människor skulle vara annorlunda? Tryggheten övergår i otrygghet när spelreglerna ständigt ändras, löften bryts och det offentliga inte kan hålla vad det lovat. Staten sviker, samtidigt som den i det närmaste har gjort det omöjligt för människorna att själva skapa sig trygghet och välfärd.

Det är ett nederlag för ett land som gör anspråk på att vara en välfärdsnation, när människors utrymme att planera och påverka den egna ekonomiska situationen ofta är så begränsat att en liten förändring i skatte- eller bidragssystemen kan vara skillnaden mellan plus och minus i hushållsbudgeten.

Dagens situation känns onekligen långt ifrån de gamla svenska idealen om frihet och oberoende kombinerat med trygghet. Privatekonomin har blivit en sfär där begreppet egenmakt håller på att förlora sin innebörd. Högskattesamhället har en tydlig social dimension – det föder ekonomisk stress som i sin tur skapar otrygghet.

Att få det bättre

En ensamstående tvåbarnsmamma som tjänar 200 000 kronor om året har högre disponibel inkomst än en mamma som tjänar 250 000 kronor per år. Att jobba mer eller skaffa sig ett bättre betalt jobb kan alltså straffa sig i form av lägre ekonomisk standard.

LENA MELLIN I AFTONBLADET 970303

ETT ALLVARLIGT, MEN ofta negligerat, problem är att låg- och medelinkomsttagare kan drabbas av marginaleffekter eller tröskeeffekter på upp emot 90 procent på grund av skatte- och bidragssystemens utformning. I slutet av 1997 presenterade ESO, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, rapporten *Lönar sig arbete?*. I rapporten talas det om "arbetslöshetsfällor". I genomsnitt är marginaleffekten för en arbetslös drygt 80 procent. Av varje extra tusenlapp som det nya arbetet ger blir det endast kvar cirka 200 kronor i plånboken. Omkring 150 000 arbetslösa, det vill säga drygt 40 procent, skulle knappast tjäna på att börja arbeta alls, eftersom deras ekonomiska standard endast marginellt skulle förbättras. För 15 000 arbetslösa skulle återgång till arbete inte innebära någon förbättring över huvud taget. På motsvarande sätt skulle knappt en halv miljon människor inte förlora mer än maximalt 10 procent av sin ekonomiska standard om de blev arbetslösa.

Rapportförfattarna skriver: "Som visats arbetar ganska många löntagare utan att det är särskilt privatekonomiskt lönsamt. Det

DEN NYA FATTIGDOMEN

är ganska vanligt att arbetslösa bara marginellt kan förbättra sin ekonomiska standard genom att börja arbeta.”¹⁵

Det paradoxala är att de omfattande välfärdssystemen snarare stjälper än hjälper dem som de ursprungligen var menade för. För en svensk småbarnsförälder kan den ekonomiska skillnaden mellan arbetslöshet och ett heltidsarbete som exempelvis lågstadielärare eller vårdbiträde vara några få hundralappar mer i plånboken per månad.

En ensamstående socialsekreterare med barn kan återigen få tjäna som exempel. Antag att hon skulle bli erbjuden att börja arbeta heltid. Hennes spontana reaktion till mer arbete skulle vara positiv – inte minst för att hon skulle behöva de extra pengarna som heltidsarbetet skulle ge. Men om hon satte sig ner för att räkna på vad mer arbete skulle innebära ekonomiskt för henne, skulle hon sannolikt bli både förvånad och besviken.

Heltidstjänsten skulle ge henne en månadslön på 16 000 kronor i månaden. Hela 4 000 kronor mer än den nuvarande inkomsten. Ändå kommer skillnaden i plånboken att bli mindre än 900 kronor per månad.

Vid en ytlig betraktelse kanske det verkar som en felkalkylering. Men det som händer kvinnan i exemplet – förutom att hennes utgifter för skatter och egenavgifter givetvis stiger när inkomsten ökar – är att dagisavgiften går upp eftersom den är inkomstrelaterad, samtidigt som bostadsbidraget minskar. Helt plötsligt måste kvinnan också börja betala tillbaka på sitt studielån. Det slipper hon när hon arbetar 75 procent, eftersom CSN har en lägsta inkomstgräns för att man alls skall behöva betala någon avgift. Kvinnans marginaleffekt blir närmare 80 procent.

Tidigare har dessa skyhöga marginaleffekter framför allt drabbat ensamstående föräldrar i inkomstintervallet 13 000 -

---

¹⁵ *Ds* 1997:73.

14 000 kronor i månaden, men i dag är det betydligt fler som drabbas. I takt med att skatter höjs och subventioner inkomstrelateras åter problemet sig in även i hushåll med två inkomster.

De höga marginaleffekterna får allvarliga konsekvenser för människors möjligheter att förbättra sin levnadsstandard och påverka sin tillvaro. Problemet är att mer arbete, eller för den delen högre inkomst, knappast leder till mer pengar i plånboken. Detta är sannolikt en viktig förklaring till att den sociala rörligheten är låg i Sverige.

De höga marginaleffekterna drabbar kvinnor särskilt hårt på grund av att de ofta tjänar mindre pengar än män och dessutom ofta arbetar deltid under någon period av sina liv. System som från början var tänkta att underlätta för kvinnor, så som exempelvis de inkomstrelaterade daghemstaxorna, bidrar i dag paradoxalt nog till att hämma kvinnors karriärmöjligheter. Höga marginaleffekter är inte bara en fattigdomsfälla – det är också en kvinnofälla.

Det är inget problem i sig att det finns människor med låga inkomster. Det är kanske till och med ganska naturligt. Problemet är om möjligheterna att gå från en låg inkomst till en högre inkomst är begränsade. Därmed blir ekonomin statisk. Människor fastnar i en hopplös situation som de själva inte kan göra något åt.

Tanken i Sverige har varit att utjämna skillnader – inte att åstadkomma klassresor. Människorna skall inte klättra. De skall inte sträva efter att få det bättre. Därför uppmuntrar inte systemet ett sådant beteende. Problemet är inte att låginkomsttagarna inte släpps på bussen – problemet är att det inte finns någon buss att åka med.

Det svenska skattesystemet

Tjänar man mer än 8 800 kronor blir det jobbigt, då måste man skatta.

FERIEARBETARE INTERVJUAD I DAGENS NYHETER, SOMMAREN 1997

DET ÄR ALLMÄNT känt att de svenska alkoholskatterna är extremt höga. Omkring två tredjedelar av det man betalar för en flaska vin går i skatt. Men alkohol är dessvärre inte det enda som beskattas hårt i Sverige. En svensk låginkomsttagare beskattas faktiskt lika hårt som en flaska vin, hur osannolikt det än låter. Drygt 60 procent av en låg eller normal inkomst går i skatt (sociala avgifter, inkomstskatt samt moms och punktskatter). Om konsumtionen, utöver det nödvändigaste, även innehåller bil, cigaretter och en flaska vin i veckan stiger skatternas andel av inkomsten till omkring 65 procent.¹⁶

Inte i något annat land beskattas människor med låga inkomster så hårt som i Sverige.¹⁷ En förklaring är att vi börjar beskatta inkomster tidigare än man gör i andra länder. Alla som 1997 hade en total inkomst som översteg 8 700 kronor,

¹⁶ Institutet för privatekonomi.

¹⁷ "Skatt på arbete i Sverige och i jämförbara länder", (Duplic) Skattebetalarnas förening samt *The Economist*, Dec 21, 1996.

DEN NYA FATTIGDOMEN

det vill säga 725 kronor i månaden, var tvungen att betala inkomstskatt i form av statsskatt, kommunalskatt och egenavgifter.

Kommunalskatten är en stor utgift för hushållen. I genomsnitt uppgår den till 31,66 procent, vilket är en höjning med drygt en halv procentenhet på tre år. Alla betalar också minst 200 kronor om året i statlig skatt. De som har en beskattningsbar inkomst som ligger över den så kallade brytpunkten – 209 100 kronor 1997 – betalar dessutom 25 procent på det beloppet i statsskatt. I dag gör nästan hälften – 42 procent – av alla heltidsarbetande det. Något som står i stark kontrast till målsättningen i skatteuppgörelsen 1991 om att endast en av tio skulle behöva betala statsskatt.

Egenavgifterna, som är avdragsgilla och därför slår hårdast mot låg- och normalinkomsttagare, har höjts successivt under ett antal år och uppgår till 6,95 procent efter att de höjts med ytterligare en procentenhet vid årsskiftet. Inkomstskatten för en medelinkomsttagare är nästan lika hög i dag som den var före skattereformen 1991. Den största delen av den här ökningen står just egenavgifterna för.¹⁸

En annan målsättning med skattereformen 1991 var att marginalskatterna skulle sänkas till 30 respektive 50 procent. Men i dag är nivåerna högre igen. För låg- och normalinkomsttagare uppgår marginalskatten till omkring 37 procent. För dem som har en månadsinkomst på 18 000 kronor eller mer är den hela 58 procent. Det betyder att den som tjänar en tusenlapp extra bara får behålla drygt 400 kronor av den. Den högsta marginalskatten 1997 är 62 procent.¹⁹

Moms och punktskatter åter också upp en ansenlig del av hushållskassan. För ett normalhushåll som bor i lägenhet upp-

---

¹⁸ Institutet för privatekonomi.

¹⁹ *Fickekonomen* 1997, Sparbanken.

går kostnaderna till cirka 2 000 kronor i månaden om man utgår i från att konsumtionen inte innehåller några extravaganser. Om familjen har bil och köper en flaska vin i veckan betalar den ytterligare cirka 1 000 kronor i moms per månad.²⁰

Ett sätt att höja skatten "bakvägen" de senaste åren har varit att sänka grundavdraget. Den typen av skattehöjning slår, proportionellt sett, hårdast mot dem med låga inkomster. På samma sätt är det låginkomsttagarna som gynnas mest av en grundavdragshöjning. Den nuvarande nivån på 8 700 kronor är låg även i en internationell jämförelse. I Danmark exempelvis ligger fribeloppet på 35 000 kronor och i Tyskland är det 55 000 kronor.²¹ Översatt till svenska förhållanden skulle ett grundavdrag på 55 000 kronor innebära en skattelättnad på nästan 35 000 kronor om året för alla hushåll med två inkomster – förutsatt att båda lönerna överstiger 55 000 kronor per år.

Inkomstskatterna påverkar lönesättningen. Folk behöver högre löner för att kunna klara sig. Reservationslönen, det vill säga den lön som krävs för att nettot efter skatt skall överstiga socialbidragsnormen, är rekordhög i Sverige. Ingångslönerna ligger i många branscher på 80–90 procent av medellönerna.²² Motsvarande siffra i Danmark och Tyskland är 60 procent, men bidragsberoendet är ändå mindre i dessa länder.

De höga skatterna gör det nästan omöjligt att klara sig på en låg inkomst i Sverige, något som faktiskt är möjligt i många andra länder. I flertalet OECD-länder kan man, även med svenska mått mätt, klara sig på en halv industriarbetarlön. Det kan man inte här, trots att de svenska industriarbetarlönerna är relativt höga. Den som tjänar en halv industriarbetarlön eller, uttryckt i siffror, 8 550 kronor i månaden har mindre kvar

²⁰ SvD 970504.

²¹ DN-debatt 970903.

²² Ibid.

DEN NYA FATTIGDOMEN

efter skatt än motsvarande 85 procent av den svenska socialbidragsnivån.²³ Problemet är inte att lönerna är för låga, utan att skatterna är för höga.

---

²³ "Skattad till fattigdom", rapport från SAF i augusti 1997.

Skattehöjningarna

*Vi skall bara höja skatterna med 3,7 mdr kronor ... och skattehöjningarna ...
kommer inte att drabba någon fattig.*

INGVAR CARLSSON I VALRÖRELSEN 1994

I SOMRAS KUNDE vi läsa i Aftonbladet om Annika Hallquist som tvingades hyra ut sitt hus och själv bo i en folkvagnsbuss för att ha råd att betala fastighetsskatten. I ett slag höjdes hennes fastighetsskatt från 4 000 till 11 000 kronor om året. "Det är som förr i tiden", säger hon när Aftonbladet ber henne kommentera att sommarens hyresgäst heter Thomas Östros och är skatteminister, "underklassen får böja sig för överklassen".²⁴

Vid årsskiftet höjdes barnbidragen – något som regeringen har gjort ett stort nummer av. Samtidigt höjdes också egenavgifterna med en procentenhet. Det gör att barnbidragshöjningen för många saknar reell betydelse och att resultatet i plånboken blir närmare noll. Nio av tio familjer med ett barn kommer att få behålla mindre än hälften av barnbidragsökningen vid årsskiftet – resten äts upp av den höjda egenavgiften. Upp emot hälften – 390 000 – av alla hushåll med ett eller två barn kommer inte att få behålla någonting alls.

²⁴ Aftonbladet 970716.

DEN NYA FATTIGDOMEN

Skatterna har höjts med närmare 80 mdr kronor sedan valet 1994. Utslaget per hushåll handlar det i runda tal om 15 000 kronor om året. Det är mycket pengar för de flesta, mycket mer än vad bidragen har sänkts med. Ändå har skattehöjningarna inte väckt tillnärmelsevis lika stor uppmärksamhet som bidragssänkningarna. LO-ledningen har inte hyrt in bussar och skickat demonstranter till Stockholm för att medlemmarna har fått kraftigt höjda skatter.

Höjningarna av de så kallade egenavgifterna har stått för en stor del av skattehöjningarna, inte minst för låg- och normalinkomsttagarna. I tidningen *Kommunalarbetaren*²⁵ beskrivs hur de senaste årens skattehöjningar har påverkat Kommunals medlemmar. De utgår ifrån en tvåbarnsfamilj där hon arbetar 75 procent som undersköterska och han är anläggningsarbetare. Familjen bor i en hyreslägenhet på fyra rum och kök. Jämfört med 1996 är familjens inkomst i år knappt 820 kronor högre per månad. Men det blir inte mycket kvar av inkomstökningen. Skatten äter upp den absoluta merparten. Jämfört med 1996 är familjens skatt 510 kronor högre per månad. Bidragen är oförändrade.

”Större delen av årets lönehöjning har direkt gått till att betala höjd skatt. Framför allt beror det på att de sociala egenavgifterna höjts än en gång.”

Efter inkomstskatt, egenavgifter och bidrag har familjen en inkomst på cirka 18 100 kronor. Det är endast marginellt mer än socialbidragsnivån. Jämför man vad familjen har kvar efter skatt, bidrag, hyra, arbetsresor, fackavgifter och dagisavgifter så har de 20 kronor mer per månad 1997 än 1996 – trots löneökningen på 820 kronor.

---

²⁵ *Kommunalarbetaren* nr 16 1997.

”Trots en ganska bra reallöneutveckling står alltså familjens ekonomi och stampar på samma låga nivå. Och till nästan hundra procent beror det på olika politiska beslut som regering och riksdag har fattat.”²⁶

I samma artikel beskrivs också hur en ensamstående undersköterska som arbetar deltid och har två barn, fyra och sex år, har påverkats. 1997 är hennes lön 330 kronor högre än 1996. Men hela 64 procent – 210 kronor – av löneökningen går i skatt. Om man också tittar på vad som händer med bidragen så minskar de något. Totalt återstår, efter höjd skatt och minskade bidrag, 50 kronor av löneförhöjningen. Kvinnans ekonomiska situation är till och med sämre i år än vad den var förra året. Hela löneökningen och mer därtill äts upp av höjd skatt, minskade bidrag, höjd hyra, dyrare arbetsresor, högre fackavgift och dyrare barnomsorgskostnad.

”Skatten för familjen har sedan 1991 ökat betydligt mer än lönen. Och de sociala egenavgifterna svarar för den största delen av den skatteökningen. Man kan säga att hela löneökningen gått bort till att betala egenavgifterna.”

De enskilda skattehöjningarna framstår kanske inte som särskilt stora om man betraktar dem var och en för sig, men många bäckar små bildar som bekant en ganska stor å. Oavsett hur stor – eller liten – en ytterligare pålaga är, innebär den alltid ett hål i kassan om utgångsläget är noll. På så sätt har de senaste årens skattehöjningar urholkat människors egen välfärd och trygghet.

Till och med på den socialdemokratiska partikongressen 1997 fanns ett frö till en skatterevolt. Det handlade just om egenavgifterna, eftersom flera ombud hade insett att de slår hårt mot människor med låga och normala inkomster.

---

²⁶ Ibid.

Fattigdomsfällan

Den politiska och samhälleliga utvecklingen har lett till att de enskilda människorna i allt mindre utsträckning kan förutse resultatet av sina handlingar och i allt mindre grad genom sina handlingar kan påverka och förändra sin egen verklighet. Denna utveckling leder till ett patologiskt tillstånd som kallas för inlärd hjälplöshet. Frågan är om inte detta håller på att bli vårt lands och vår tids värsta samhällssjuka.

BERTIL ÖSTERGREN I SVENSKA DAGBLADET DEN 18 NOVEMBER 1980

DET FINNS EN föreställning om att höga skatter skulle leda till hög välfärd. Om det stämde skulle vi i Sverige i dag ha väldigt hög välfärd. Så är inte fallet. I början av 70-talet befann sig Sverige i den ekonomiska världstoppen, men har sedan dess hamnat på efterkälken. BNP per capita är i dag lägre än genomsnittet i västvärldens industriländer. Allt fler försörjs via det offentliga och allt färre kan leva på sin lön. Medan andra länder har höjt sitt välstånd och blivit allt rikare har vi blivit fattigare i förhållande till vår omvärld. Sedan 1975 har BNP i OECD ökat mer än dubbelt så snabbt som i Sverige.²⁷ Vi är helt enkelt fattigare än vi borde vara.

Vad gäller skatter har vi länge legat högre än OECD-genomsnittet. I mitten av sextiotalet var det svenska skattetrycket cirka 35 procent. I dag är det drygt femtio procent. I slutet av åttiotalet var det visserligen många som tyckte att skatterna var höga i Sverige, men människor ansåg också att de fick mycket för pengarna. Sedan dess har skatterna höjts ytterligare. Samtidigt

²⁷ Fakta

DEN NYA FATTIGDOMEN

upplever många att de får allt mindre tillbaka. Tidigare hade vi högre skatter och en bättre offentlig service än våra grannländer. I dag har vi bara högre skatter.

Hösten 1997 genomförde SIFO en undersökning om skatter och välfärd som visar att stödet för tesen att högskattesamhället skulle generera välstånd har försvagats. Bara en av fem tror att höga skatter säkrar välfärden. Uppemot varannan tror det inte.²⁸ Dessutom var de människor som har låga inkomster mer övertygade om detta än andra. Allt fler tycker också att det är bättre att sänka skatterna i stället för att höja bidragen.

Skatterna är inte längre ett problem bara för höginkomsttagarna. Tvärtom. För att en stat av svenskt format skall kunna dra in vad den behöver, krävs att den beskattar även de fattiga. Det är också en förklaring till varför Sverige är det land i världen som beskattar människor med låga inkomster hårdast. Men de höga skatterna och de många bidragen har blivit en fattigdomsfälla. Mer arbete leder knappast till mer pengar i plånboken. Människor har inte längre någon verklig möjlighet att skapa sitt eget välstånd. Man har ingen möjlighet att påverka och därmed inte heller någon möjlighet att ta ansvar. Situationen är hopplös för många.

Vi har gått från nyrikedom till nyfattigdom och fått våra egna "working poor", en klass människor som lika gärna skulle kunna sluta jobba eftersom bidrag inte skulle ge dem sämre standard – och, mest deprimerande av allt, eftersom de ändå inte kan göra någonting själva för att få det bättre.

Fenomenet att människor inte kan se något samband mellan sina handlingar och deras utfall har kallats inlärld hjälplöshet, något som leder till att människor blir passiva och förlorar initiativförmågan. De känner maktlöshet och meningslöshet.

²⁸ *Aftonbladet* 970831.

Så här skrev den så kallade Storstadskommittén i ett delbetänkande:

”När medborgarnas förväntningar på inflytande inte motsvarar det faktiska handlingsutrymmet uppstår vanmakt. Kommittén anser att ökad vanmakt lämpligast ska bemötas med vad vi kallar egenmakt.”²⁹

Egenmakt definierades som den makt som medborgaren utövar över sin vardag. Men hushållens små marginaler gör att egenmakten är kraftigt begränsad. Hur ska man kunna ha kontroll över sin egen vardag, när beroendet av politiska beslut som är svåra att påverka är allt för stort?

Syftet med de höga skatterna och de många bidragen var att förbättra individernas trygghet och självständighet. Men med dagens höga skatteuttag och komplicerade bidragsregler blir effekten i stället inlärd hjälplöshet. Det blir svårt att förutse konsekvenserna av sitt handlande. Möjligheten att påverka sin egen situation begränsas. Att inte kunna planera och förutse sin ekonomi skapar otrygghet. På så sätt har de höga skatterna blivit ett socialt problem i sig.

De senaste årens skattehöjningar har varit av den omfattningen att de på ett direkt sätt har gjort det svårare för människor att kunna leva på sin lön. I en tid då också de offentliga trygghetssystemen präglas av osäkerhet och inte håller vad de en gång lovade, innebär detta en dubbel nedrustning av den svenska välfärden. Den egna tryggheten urholkas genom höjda skatter, samtidigt som den offentliga servicen försämras – trots höjda skatter.

Frågan är egentligen hur länge det kommer att hålla. Hur länge kommer svenska folket att låta skatterna urholka deras välfärd?

---

²⁹ SOU 1995:142.